

Sua nahi...?

Edota *Sua nahi, Mr. Churchill?* liburua
zeharkatzeko itsas-gida literario xumea

MIKEL ASURMENDI

Kazetaria

Amaitu berri dut Koldo Izagirreren *Sua nahi, Mr. Churchill?* (eta *Basques' Harbour-eko beste kontu asko*) liburuaren —lehen— irakurketa. 17 narrazio irakurtzeko beste hainbeste irakurraldi eman dut, aitzinera beste ibilaldi gibelera tarteko.

Bidez bidez, irakurraldiaren inpresioak bilduz batera, prentsan agertutako iruzkinak eta egileak *Berria*-n Miel Angel Elustondorekin izandako elkarrizketa pilatu ditut alboan. Zenbait liburu ere bildu dut bestalde: *Non dago Basques' Harbour* poema liburua —soako batzuk eman dizkiot—, Txomin Agirre apaiz-idazlearen *Kresala* eta *Garoa* eleberririk —apaizarena komeni da aipatzea, eta haren liburuen 'usaina' kontuan hartzea ere bai—. Gabriel Arestiren *Harri eta Herri* hala nola *Harrizko Herri Hau* poema liburuak ere «erabili» ditut. Halaber edota kasualitatez, alboan dut *Jakin* aldizkariaren 152. zenbakia.

Hainbat gogoeta, hasteko

Jakin-eko (152.) Idurre Alonsoren «Euskal irakurlea: 2004ko Durangoko Azokako neurketa» artikuluari behakoa eman

berria naiz. Idazle eta liburu aipatuenak bildu ditu egileak bi koadroetan: Koldo Izagirre ez dago, ez bere libururik ere. Ramon Saizarbitoria idazlearen aipu bat heldu zait gogora, orain urte batzuk egindakoa —buruz ari naiz, beraz, hitzak baino haren esanahia dakart paperera—. Aipua Koldo Izagirri egindako gomendioa da, honen literaturari buruzkoa: literatura erakargarriagoa, errazagoa, goxoagoa, publiko zabalago batentzat (?) egitea gomendatzen zion Ramonek Koldori. Esan dezadan bidenabar, Saizarbitoriak lagun eta adiskide du Izagirre —baita bigarren honek lehena, eta ez nolana hiko—. Koldok gomendioa eskertu arren —oker ez banaiz, gomendioa *Euskaldunon Egunkaria*-n irakurri nuen—, *Jakin*-ekoa ikusita ez dirudi berau kontuan hartu zuenik/duenik. Tira, inkestan erreparatuta egin dudana juzkua besterik ez duzu.

«Basques' Harbour antiKresala da guztiz»

Basques' Harbour antiKresala da guztiz eta *Sua nahi, Mr. Churchill?* ipuin sorta, poesia haren funtsaren eremuan garatua den aldetik halaxe izan ere, nik uste. Poesiarenak zorrotz eta zalu zekarren txatar-ontziaren herdoila azalean, poesiak itsasoaren gogorra urratzen zuen *bluia*, *azula* edo urdin marinelean. Poetak abantean ziharduen hartan, umearen heriotza gaztigatu zigun poetak. Nerabe hark iraganaren saudadea lasta moduan bota zuen portuan. «Portu hau zen nire aberria». Alabaina etorkizunaren saudadea iragarritz —Joseba Sarrionandiari zor—, betiko saudadeaz abisu utzi zigun poetak: «Non dago Basques' Harbour galdetzen badut / ez baitut galdera bat egiten». Saudadearen aurka aritu zen abantean poeta, metaforaren ontzian: «Lehorreraten baldin banaiz / Itsasketa hau jarraituko dut». Eta poeta lehorreratu zen eta narratzaile moldean heldu da oraingoan. Oraingoan, arribatzeko ontziaren kroskoa —liburuaren azala, hots— zuri-beltzean dator. Marinelak ditugu lanean —ez abantean ez arrantzan—, lurrerantz doaz, portura «bi-

dea»n; familia aterpetzen duen etxe xumeren bat ageri da horizontean, kresal kutsuak narrastua edota lausotua. Erran nahi baita, azal honetako ikatz eta gasolioaren kolorea ez da ageri arestian aipatutako Agirreren *Kresala*-enean. —Zazpi-garren argitaraldia dut mahai gainean, Arantzazuko Franziskotarrena. *Kresala* Domingo Agirre (1987)—.

Abiatu naiz berriz ere abantean, bigarrenekoz eta halabeharrez

Hemen ontziratu zen Lafayette

Basques' Harbourreko taupadak entzuten omen dira liburuan, itsaso gorrian barrena azkartuak nonbait. «Marinelak baina, benetako marinelak behar duen aurreneko gauza, ontzia bera baino berezkoago duena, labana da», dio bere abiaburuan poeta bilakatutako prosa-egileak. Ontziaren metaforak segitzen du idazlearen baitan. Liburuaren bigarren irakurraldiari ekin diot, gaztigatu bezala. Liburu hasi nuenean baino lasaiago edo aiseago ari naiz irakurtzen orain, hatsari errazago atxikitzen natzaio oraingoan.

Irakurtzeak nabigatzea antzo izan behar duela susmatzen hasita nago. Gerraren suak itsas-portuko eta baporeen gasolioa erraz izeki dezake-eta. «Metaforak dituzu, mengeta» erran diot nire buruari. Metaforak metafora, *Hemen ontziratu zen Lafayette* delakoaren narratzailearen *arriba* agertu da beste behin ere —bigarren marean ari naiz, adi!—.

Idazlearen balizko arrebarekikoak jira-biran ditut buruan alabaina. Ontziaren metafora literaturarena ote den nago. Sozialismoak eta ezker ideologiak ez du engoitik lilurarik sortzen-eta. Literaturak ba ote lilurarik? Egileak *Berrian* «Nostalgiaetik idatziak, nostalgiarik gabe idatziak» errana ulertzea iruditu zait «bidez bidez»ko txanpa honetan. Elkarrizketan solaskide izanak irudikatua edo ustez antzemana izan liteke, hala ere.

Hastapena gogoratzera itzulia naiz, baina berriz ere amaierara jauzi egin dut ziztu bizian, abantean, lehen irakurraldian baino biziago alajaina:

Hala ere, sinetsiezadazu, arrantzako kabotajeko zamako tratlantiko guztien tutuak ozentzen dira behin eta berriz neure gogoan, ortzimugaz harandian gorde den baforean uberak gure begietan irakiten jarraitzen duen bezain luzaz...

Zer besterik behar du batek uharte habitatua izateko?

Horrela amaitzen du Koldo Izagirrek *Sua nahi, Mr. Churchill?* liburua. Galderak galdera-ikurra dakar horregatik. *Francisco Franco gure herrian* narrazioaren azken pasartean edota orobat liburuaren amaieran —norabide eta zentzu luze-zabalean— narratzailea eta egilea sinbiosian antzeman ditut neronek, hastapenean bainoago erran nahi dut.

Azken narrazioa edo ipuina hau izatea ez da kasualitatea —nire uste apalean—. Ez da kasualitatea ere, Izagirrerren imajinarioan Generalisimoa agertzea, eta Generalisimoa espainola izanagatik galegoa izatea. Eta *Basques' Harbour*-en galegoek horrenbeste leku izatea, baita Izagirrerren imajinarioan nola obra literarioan. Ez alferrik *Rue des Basques* Galizian dago, Izagirrerren Euskal Herria Galizia ere baita: saudadea, nostalgia edo herrimina.

Ez dezadan idazlearen ubera galdu haatik. Izagirre bere jardunean itsasoa eta portuak marrazten hasi ote den nago, hori da *Hemen ontziratu zen Lafayette*-n antzeman uste dudana bederen. Eta liburuaren azken paragrafoan berriz, *Francisco Franco gure herrian* ipuinean, hizkuntzaren estilo eta molde aldetik, barbaro nahiz literaturaren aldetik Izagirrerren emana goren puntura iritsi izanaz jabetu naiz. Narratzailea eta idazlea sinbiosian daudela —berriro diot—, alegia. Agian oker ari naiz. Izan ere, itsasoak edota liburuak eskaintzen dituen uberak ugariak baitira, baita azken aha-paldian agertzen dena baino konplikatuagoak edo bitxia-goak ere.

Zailagoak direla azaltzen, hots. Zailak izanagatik, sinplifikatzen ari ote nire jarduna? Edota aitzitik, baliteke, nire ha-

roan, abantean egin ahala, nabigatzearen poderioz, marinel trebatuagoa bihurtu izana literaturarenean (¡?). Hau marka! Honek badu horregatik galdera marka.

Izagirrereren literaturaz (geldialdi bat itsas-bidean)

Izatera omen, goi-mailako literatura da Izagirrerena. Eta nik literatura aitzinatua deitzen diot bereari. Edo literatura abantzatua? Ozeanoko itsas-ur nabigagabeak abantean urratuak. Demagun *Obabakoak* goi-mailako literatura dela, halaxe izan da izendatua behinik behin. Nola kokatu *Sua nahi, Mr. Churchill?* eta *Obabakoak*, biak ala biak, literaturaren espazio eta funtzioan? *Jakin*-eko zerrendan *Obabakoak* hala nola *Soinujolearen semea* dituzu. Ez ezazu pentsa bi egileak elkarren parean edo kontra jarri nahian nabilela, badaude ere *Babilonia*, *Otto Pette* edo *SPrako tranbia*, besteak beste.

Alta bada, *Obabakoak* eta anti-*Kresala* omen den *Sua nahi...?* egileen mundu imajinarioan dauden espazioak liburu kidekotzat jotzen ditut. Kidekoak egileen imajinarioan, Atxagarenean nahiz Izagirrerenean dauden neurrian. Hots, Obaba edota Asteasu badira Atxagaren lekuak, Harbour edota Pasaia dira Izagirrererenak.

Non dago Basques' Harbour non dago Pasaia —barkatu hitz joko erraza— non bakoitzaren paisaiak? Lekutan bata bestetik? Ez dut uste. Bakoitzaren funtzioak, berriz? Ez dut erantzunik.

Soinujolearen... doinuaren bidez Obaba gure golkoan daramagu berriz ere. «Oroitzapenen gabarra» betea hustuz joan badoa Izagirre, golkorik golko, porturik portu... Euskaldunona larreko hizkuntza izana baita oraindik orainokoa, menditik behera joandakoa, lantegietako ur herdoilduarekin kontaminatua. Kutsatua erran behar ote?

Izagirrerenean hitzak kutsatuak baitituzu, hau anti*Kresala* baita. Anti*Kresala* ideologiarenean, anti*Kresala* baita hitzen moldean. Apaiza baitzen Agirre, Jainkoaren hitzak mundura-

tzeko gizona. «Agirre baina Izagirre da oraingoan». Metafora da, kasu! Izagirrek, ez alferrik, elektrikaria izan baitzuen aita. Portuko elektrikaria. Pentsu dut. Eta hori ez da metafora.

Giza zapalkuntzaren eta injustiziaren kezka omen du Koldo Izagirrek. Domingo Agirrek igandean meza ematea zuen kezka, tira, ardura: «Arrantzale errukarriak, danak bustita, zurbilduta, nekatuta, aulduta, etenda, adorerik bage, goseak eta egarriak amaitu bearrean». Izango zuen bai, pentsu dut. Kezka eta ardura, uler bedi. Larrekoetan —*Garoa* gogoan— Joanes artzaina asmatu eta biziara baitzuen eta kresalaren usainean Tramana edo Brix; Josepa eta Mañasi lehorrean zeudelarik.

Hemen baina On delakoak ez dira On-ak, Don baizik: Don Serapio kasu. Eta Euskadi Etorbidean Lady Godiva promenatzen da. *Kresala*-ko euskalduna eta *Harbour*-ekoa lekutan daude elkarrengandik: «Argiak ziren Joanesen begi gozoak» edota «Kristoren argia zan Joanesen argia...». Uler bedi berdin Tramana edo Brixen argia. *Harbour*-enean argiak baina, kristoren argia bilakatu da. Hau da, izagirre izugarria, itzela beldurgarria biziki handia neurrigabea izarigabea bestiala —alimalekoa—, besteak esan ahalakoak alajaina (barka, Izagirreren estilo izugarria itsatsi zait une batez).

Eta badago ere izan, bere literaturan argi oso argia, primerakoa edo bikaina... Izan ere, Izagirrek Kristorenak botatzen dituenen, gurutzefikatuarenak botatzen baititu. Aharra pizten du (Ei, Mr. Churchill?) edota bronka bota (uler bedi). Hau da, Jainkoaren liskarrak sorrarazten ditu Izagirrek.

Tira, hizkuntzarenean ari nauzue. Nahiz ideologiarenean ere halakoxea den nago... Izagirre. Izugarria.

Abiatu naiz berriz ere abantean, hirugarrenekoz

Idazlea

Irakurraldira itzulia naiz berriz ere, narratzailearen uberari jarraika. *Idazlea* narrazioan idazlearen jarrera argitu digu

Izagirrek. Gaia Gerra Zibila, protagonista idazle bat: A. Nor ote? Artetxe naski. Beste idazle kronista bat ere bada, Izagirre bera ote? Idazle eta entzule. Protagonista gehiago dago hala ere: idazle kronistaren aita, arreba eta hildakoak. Horiek daramatza Izagirrek bere baitan. Artean, A. idazlea aipatzean, *Garoa*-ren idazlea eta Pio Baroja ere aipatzen ditu narratzaileak, zeharka. Irakurraldian frankistek fusilatutako gorpuen xerka aritu ziren aitzurkarien moduko lana sumatu dut, atzera-aurrera, kontu handiz. Alta bada, zuhariari buruzko sarrera antologikoa egin ostean, hona aitzurkarietako batek errana: «Ez zenuten zuhariari zertan deitu».

Beste protagonista Marina da, Holandar —ontzi— batean alde egina. Esanguratsua oso bukaera:

Ez dut esanen noiz itzuliko zain nagoela, aski du ipuinak narratzailea zoratuta daukan neskaren aitak osaba mitiko bat sorturik, txarra izateko.

Idazle-kronistak dio.

Zoratzeko modukoa, zoratzeko Izagirreren literat-ura. Urzitia Izagirre da, zuharia, itsasbazterreko astrologoa. Non dago Basques' Harbour galdetzen badut, ez dut galdetzen.

Oroimenaren matxetea

Trintxerpen gaude, «Euskal Herriko auzo tipikoa» dio testuak, Pasaiaiko portuan. Txomin Agirreren *Kresala*-ko portua tipikoago izaki ordea. Tipikoa, bertatik bertara «Kantauriko perla» dugu. Klaseak eta klaseak daude Izagirreren munduan. Alajainkoa, alajaina ulertu behar dugu berriz ere.

Nemesio Arozena du narrazioaren kontaketa lagun: gerla, gorri, anarkista eta Errepublikaren garaiko gorabeherak. Lubakian edo zeroietan aitzurkariak ari, galtzaileak, Txilaben esku utzita ari dira gorri atxilotuak. Trintxerperi Sobiet Gorriaren Meka zeritzoten hartan hazitakoek: *Avance Marino*, *Euskadi Roja* eta *Erria* bazka zituztelarik.

«Matxetea hegaluzearen paparrean bezala, halaxe sartu zen gure pala zentinela makur haren buruan», zehaztu dio

Nemesio Arozenak narratzaileari, eta honek ipuin edo narrazio honen bertsioa behin betikotzat jo ere. Izagirreraren literatur moldearen ikusgarri edota adierazgarria.

Martiria

Aitzol, apeza, *El Día...* Gure historia, euskal nazionalisten historia. Nazionalismoa eta Jainkoa, elkarren ondoan hazi eta hezi, eta martiriak behar. Ziriako protagonista, ironia franko, eta frankistak gainean, zorrotz haiek eta zorrotza kontakizuna...

Julia izenekoa ere presente dago. Maitasuna aitzakia ederra baita gerlan jarduteko edo gerlatik ihes egiteko...

Aurrekoan pala zen itsasoko matxetea, eta orain matxetea giltza ingelesa bihurtu da. Gorri hauek ez dira «epelenekoak». Eta Senpelarrek gaztigatu bezala jaio ziren berriak. Martiriak bai, baita gorriak jaio ere. 40 urtez *Cara al Sol* kantatu izanak bere zantzua utzi baitzigun barrenean, ez alferrik. Zegamako euskaldun frankista eta faxista baten doinuan kantatu izanagatik, agian gure baitan zantzu sakonagoa utzi zuena. Baina, zer jakin izan dugu guk gerlaz, eta nork zekien hori bera ere? Nolanahi dela, Franco galego-espainola nola, hala Juan Telleria Arrizabalaga euskaldun-espainola.

Aitzol gerran fusilatu baino lehen torturatua izan zen. Galdera errekorrentea nire hau: zer ote lazgarriago, hiltzea edo torturatzea?

Sua nahi, Mr. Churchill?

Hedexurien edo jendarmeen arteko istorioak bizkaitarren doinuz entzutera behartzen gaitu narratzaileak. «Marinelak baforea bera du etxea», «marinela ez duk arrantzalea»... Londredera eramaten gaitu berorrek, Andoni Olabe soinu-jolea lagun: «Hitlerrek kapela kenduko detsa laster Chamberlain horri!». «Soon, soon, Mr. Chamberlain kapela lose!».

Inglandarrak ez dira gerra-galtzaileei kontatu ziguten bezalakoak. «Hitler Frantzia sartua zenez», «Horretarako jarri dute Mr. Churchill lehen ministro».

Doixtarrak? Harrapa ezak izena! Tira, irlandar mozkortien kontuen alboan nortzuk diren ikasi dugu, baita inglandar spormanak nolakoak diren jakin ere.

Aspaldi ez naiz laketzen
Dantzako hotsean
Neure herritik urrun
Nabil arrotzean
Uhainek zakar dute
Jotzen bihotzean.

«Soon, soon, soon» dio Olabek. «Irlanda Inglandarrak salbatzen!».

Gerlan dena da posible, jakina. Entzun bestela Olaberenak:

Eguna gautuz doan bezala
Doa ontzia hondora
Hondoan dauka Gernika portu
Ez bedi inor aztora
Gure harrian zorroztua zen
Mastan jo duen aizkora

«Orduan laster edukiko dau Churchill horrek zigarroa non ixotu!».

Baina ontzia aldatzeagatik kapitaina eta eskifaia betikoa dela ohartzen gara bidaia —literario— honetan, baita Londresen kapitain horren alaba bilatzea duela xede marinela, gerraren aitzakian edo gerrak horrela behartuta.

Cecilia nik zurekin nahi nuen enbarka
Bilbaotik nortera zuzenduta branka
Geroztik garraztu da munduan enbata
Inork ezin dit esan non duzun atraka

«Irlandarrak, eta Royal Navyrako lanean?»... «Gu antipaxistak gara...». «Guk aspaldi jo genion geure hileta neutraltasunari». «Bat nator zurekin, O'Hara. Baina, Royal Navy ez da antipaxista».

Londonek gura ei dau
Dantzan akelarrez
Churchillen zigarroa
Ixotzeko garrez
Heriotza barrez
Dantzan akelarrez

Eta ni neu Andoni Olaberen doinuak entzun ezinean Joseba Tapiarenak dantzudaz. *Agur Intxorta maite (1936-37 Gudako Kantuak)* maitekorraren abarora. *Ekaitza*-tik *Gerrako gure ibilerak*-era bitarte hamaika doinu eta gogoeta. Gerrarak elkar espiatzea dakar, maitasuna eta gorrotoa. Eta Andoni Olabe soinu-joleak, Bolton kapitainaren bila dabilela, baita irudi txarra eman ere: «Irudi txarra ematen duzu» entzuten baitu Olabek. «Soinujolea eskean bizi izan dok beti gure herrian» / «Erromeria debekau behar deskuzue abadeen morroiek?», arrapostuak.

Gernikako zerua garretan dago eta Boltonek eta bere alabak eta beste inglandar guztiek Gernikako fosforo berean kiskali behar(ko) lukete.

«Ez?».

Ez. Ez, Cecilia hori ez.

Kasu emazue, hala ere, inglandar sporman horiek. Londresko zeruan Gernikako halako mila sirenen txistua entzun baitezakezue. *Sua nahi, Mr. Churchill?* gerra irrintzia da Izagirrerenean.

Ihesa

... dator gero, eta hamaika narrazio gehiago. Hamaika zehazki. Ni abantean ari naiz, beti ere itsaso honetan *Kresala*-ko arrantzaleak marinelak direlarik.

Oharra:

Liburuan barrena noala, gogoeta* egiteko gelditu naiz bidean. Bidea baina itsasoa da, zabala bezain ustekabekoa. Ihesian baino ezin aitzina egin.

Literatura abantzatua *

Koldo Izagirrereren literatur grina itsasoa da, eta horregatik ez dauka zuhaitza non landatzerik. *Sua nahi, Mr. Churchill?* (eta *Basques' Harbour-eko beste kontu asko*) delakoan, txikitant bizitakoa eta ondoren mamitutakoa itsas imajinarioan landatu ditu ordea, eta ez nolana landu. Izagirrereren irudimenean txertatutako irudiak ez dira aise liseritzekoak, ez ditu berak modu errazean barneratu ez doitu, eta ondorioz gurera helarazi ere ez.

Portu bat dago oroz gain Izagirrereren Euskal Herrian, eta portu horretan barrena *Basques' Harbour* aurki dezakezu, baita *Rue de Basques* bat ere. Euskal Herria munduan dago, baina hamaika mundu ditugu Euskal Herrian halaber. Alta bada, portu bat dago eta portu horretako marinelak, arrantzan egiteaz gainera, portua berea izan dadin borrokan ari dira. Protagonistak ez dira arrantzale soilak, alegia.

Itsaso horretan zaila da dorreak eraikitzea edo aurkitzea, edo Izagirrek ez du Alostorrerik behintzat arrandiatuko. Bere literaturako zaldizkoek abantean dihardute, arrauna, matxetea edota ingeles giltza eskutan harturik.

Bere literaturan loreak erruz ernetzen dira, baina kresalak ez die arnas haize aise hartzen uzten. Literaturaren kolorea herdoila da nagusi, kresalak ez du bere paisaiaren pintura luzerako bermatzen. Bere literatura itsaso bat da, baina ez du almirantea lausengatzen ez laudatzen, ez irabazlea milikatzen.

Literatura hau bera da, baina hitzek ez dute aldarerik ez luma-lozerik onartzen, kresalak zailtzen baitu loreen bizi samurra. Bere literaturan mundua dago, baina bertan Amerika arrandiatua baino berau iziotzea nahiago.

Izagirrereren *Sua nahi, Mr. Churchill?*, eta bere literatura oro har, ez da bertso bat ulertzea bezain erraza. Ez du txapelik bilatzen ez txapela janzteko erraztasunik eskaintzen. Bere literatura bekatu ote den ez dakit, literatura ulertzeko eta gauzatzeko modua gure oraingo garaiaz haratago ikusten dut. Li-

teratura aitzinatua edo abantzatua da, alegia. Bekatua gaurko bekatu antzo ulertuko ez den garaian kokaturik, naski.

Oharra:

«Ihesian baino ezin aitzina egin» nioen arestian, aspalditxoko arestian. Ihesian segitzen dut eta hemen nauzue horregatik.

Ihesa

Euliak. Kresala eskas. «Antxetarik gabeko itsaso bat». Badia hau ez da kresal soil peko badia. Ugerra da. Maitasuna, baina, loratzen da ugerrean ere, eta nola: Bittor eta Rosamari lekuko. «Ihes betea zilegi balitz, nunbait balego ba-kea», dio poetak.

Itzuli egin beharko diagu, ezta?
Rosamari, faborez!
Badakik nora goazen?

Beti dago aterpetuko gaituen uharte bat naski.

Euskaldunok ordea, ihesian gabiltza mendez mende, zeri diogu beldur euskaldun enamoratu erromantikook? Itsasoa aitzina eta mendia gibelean, aingura botata mendetan mende luzeetan. Usain sarkorra dario ihesari, *Ihesa* honi. Uda-berriko emakumearen usain sarkorra, Rosamari.

Losadaren pizkundera...

«Gu baino abertzaleago da hori!».

Wladimir Ilich-engan (Lenin) sinetsia berpiztua eta berharagitua ote Losada gorria?

«Ez da kristaua, baina Losada abertzale dogu».

Abertzale izateko modu asko dago, herria maitatzeko halaber...

«Harrigarria dela gero, titi pare batek eduki lezakeen indarra!».

... baita maitasuna irudikatzeko hamaika bizipen bizi ere.

Prakadunen artekoak

«Noizbait behar eta, harrika hain mingarriro zehatza zen zarpatsu bakarti hark lagun bat egin zuen ezustean»...

Gurean —Koldorenean— ez dago Mississippi, ez Tom Sawyer eta Huckleberry Finn, baina horretarako dago idazlea, egon daitezen alegia. Señoritoak Donostiatik heldu ote? Ipuinaren protagonistek Liverpoolera nahi ordea.

«Tom, ez haiz konturatu... Noroste jotzen dik, ezin diagu arraun egin haizearen kontra, ez diagu deus aurreratuko, alferrik nekatuko gaituk».

Lau aste, ez lau egun, etxetik kanpo gure prakadunak.

Labanak airean... urratuak...

Nik ere kresal usaina besterik ez diat aditzen, tira usaina eta mutiko abenturazaleen eltxoen ziztaden odol usaina, eta...

Baina... hara, den-dena ez da kontatu behar.

Vladimir

Abantean segitzen dut, iragarri eta gaztigatu bezala, laugarrenez itsaso gorri honetan, nekea agerian daramat, istorio hauek bosgarrenez ere arrakalatu beharko ote ditudan menturan, izan ere *Vladimir* urraturiko eremu guztietan zabale-na izaki...

Maitasuna. Neskekiko kontuak hala nola gerrarekikoak. Asko dira pasadizoak. Vladimir ez dago, Vladimir gure baitan daramagu, gizonso Vladimir.

Trikitia ez baina *The Animals-en House of the Rising Sun* dantzut Eric Burdon-en ahots sarkorrean. Amerika gurekin dugu, beste Amerikak baitaude izan, zorionez.

Eta maitasuna izugarri izagirre loratzen da ur gainean:

Ihes egiten badidazu ere, itsasoaren hondoraino murgilduko naiz zure bila, eta ezagutu egin beharko nauzu. Mundua zer da gu biok gabe. Eguzkiak beste nonbait argitzen duenean izar bakarra ageri da zeruan, hondotik goreneraino urrundua zu. Eta hartaraino eginen dut igeri berriz, beltzaren erdiko harkaitza zarelako...

Alberto ez da Alberto (mutiko protagonista) eta Antxetak taldeak ingelesez abesten du.

Horra Vladimir, psikiatrikoan ingresatua...?
Hori ez zuan Vladimir, Vladimir hemen zebilek!

Vladimir asko izan daiteke, edo bakarra. Eta maitasun aitormena literatura bikainaren isla izan arren, goi mailako literatura izanagatik, Izagirreraren literaturaren izaria zazpi hitzetan aurki dezakezu:

«Ez genion entzutea eman Txatoren etorri ahalakoari».

Eta hiriburua harantzago dago.

Lehenago arreba ibili da, nebaren inbidia eta jelsia iziotu zalea da kontalaria, eta honantzago ere arreba dabil ibili. Kronikagilearen arreba, kontalariaren arreba, idazlearen arreba...

Hurrengo pasartean kontalariaren maitasuna ageri:

Esparroi harekin ibiltzea, polito idazten nuela esatea, aztalak sukaldean depilatzea, liburu sobietikoak Txatori pasatzen ez uztea, gauza asko barkatu nizkion orduan arrebari.
Non zagok Vladimir?
Nonahi!

Eta Vladimir izaki, Hinkel hamaika. Eta Gernikako zerruan, 1937ko apirilaren 26an kometa bat.

Abantean segitzen dut.

O pai de Maruxiña

Vladimir istorioan barrena Euskal Herriko lehorretan nabigatu nuen. Ihesian eta abantean aritze horrek ordea Kataluniara ekarri nau, liburuia galtzarbean, liburuaren kronista, narratzailea eta liburuaren beraren —eta uberaren— bidaia lagunak izaki, baina nor den nor guztiz antzeman ezinik orainokoan.

Bartzelonako karrketan barrena noala Sortida hemen Sortida hor irakurtzen dut. Tartean liburuan barnebildu naiz, *O pai de Maruxiña* narrazioan oraingoan.

«Nasa hutsik ez da hustu egin den etxea» diosku abiapuntuan narratzaileak, baita «Nasa hutsik egoteak antxoaa garaia dela» argitu ere.

Hainbat ikaspen zenbait oroimen Maruxa! Izan ere «Nasa ez da amaitzen bokalean, portua ez da amaitzen barran, nasa eta portua baforeek ezin aska lezaketen lotura dira».

Euskal Herria eta Galizia kontalariaren gogoan betiere: Cambados, Maruxa, *Foliada de Mahia*... Pirata eta sorgina. Maitasuna. «Uhinek portura jotzen dute beti»...

Eta hona nire ikaspen edo juzkua:

Inoiz edo behin esan dut liburu baten istorioak irakurtzen dituzun lekuaren arabera istorioak bilakatzen edo bihurtzen direla. Ez da istorio hauen kasua ordea. Aldion, Bartzelonan izanagatik, *Sua nahi*...? delako honetan istorioak bat eta bera dira, eguneroko ingurumariak ez dit Izagirre izugarriaren fikziozko mundua aldarazi inondik ere.

Amsterdam

Eta aurrekoan erranak balio dit Amsterdamen ibilita ere. Bartzelonan eta Amsterdamen Sortida ugari baitira, sortida eta iheserako leku aproposak dituzu bertan. Munduko maritxu guztien elkargunetik hautu sexuala eta potroen gogortasuna bereizten ikasi dut, baita komunisten matxismoaz ere.

Catharina Nauwelaerts ontziaren ababorrean ari naiz abantean: Eustakio, Manterola eta urketari maritxua gogoan. Eta narrazioaren protagonistak ez ezik, narrazioaren kontalaria eta idazlea bera direla ohartu nauzu honez gero:

hik dena kontrolatu nahi duk, baina nik badaukat zokoño bat inork inoiz jakinen ez duena, han ez dik inork zangoa sartzen, nire gotorlekua duk, nire dorretxea, hiru mila zaldik zaindu eta 380 vultiok hesitutako barrendegia.

Narratzaile, Izagirre bera ote? Baietz esango nuke. Baietz diot nire kolkorako.

Oteiza, mendekaria

Aurreko narrazioaren amaierak ematen dit hitza eta kuraia honetan ere abantean segitzeko: «hik dena kontrolatu nahi duk...». Horra hor Oteiza, istorioaren protagonista agindu beharrean. Protagonistak narratzailea menpe hartu nahi du. Narratzaileak baina, hots, idazleak, ez du amore emanen, inondik inora. Ipuin honen metafora ederra da, ederra eta krudela, eta Euskal Herriaren erretratu ezin zehatzagorik kausitu dut bertan: garena, izan nahi duguna eta ez garenaren zergatia.

Eskuak bete lagun

«Sortida egin behar duk orduan?», diost narratzaileak. Eta nik baietz erran diot nire buruari. Berriz ere, Passeig de Gracia eta Ramblastik urrun, errebal edo aldirietara noa ikusminez. Eskuak bete lagun ukan ez arren, gustura nabil kalez kale.

Engels izena du ipuin honetako protagonistetako batek. Burutik egina ote? Nor ez ote burutik egina hemen. Hemen, Bartzelonan, hemen Euskal Herrian, hemen munduan, Hemen munduko portu guztietan. Horregatik naski, eromenetik ihesi egiteko portua eskaini digu Izagirrek: Harbour.

«Marx zaharrak dioenez... iraultzaren txalupak... patroia on behar dik... arraunlaria bizkarrez baitoa helburura...», irakurtzen dugu jarraian.

«Iraultzaren txalupa! Maiakovski aipatzen zidan zakil hark», Engelsek arrapostua.

«Horregatik hartu behar dik arraunlariak patroia lekua aldi behin... lajanak!», diotso protagonistak edo narratzaileak, idazleak hots.

Narratzaileak Hendaiako Pierre Lotiren etxe azpikoraino eramán gaitu bere istorioan barrena. Ni, berriz, Hendaiatik urrun nabil abantean aspaldion.

«Badakik, historia ez duk sekula espero den portura arribatzen... Marxek asko zekian itsasketaz».

Mozkorren arteko txo

Izenik gabeko gaztea edo txo dugu —anonimoa izanagatik are adierazgarriagoa— protagonista istorio honetan: Oteizaren antitesia.

Egunkarietan ageri zen gizona

Egunkarietan agertzen zen gizona: Juan Astigarribia. Komunista bera. Gabriel Aresti heldu zait gogora, *Zorrotzako portuan aldarrika* izeneko poemaren bidez, *Harri eta Herri* liburutik hartua: «Aleman barkua atrakatu da Zorrotzan. / Zimentua dakar, ehun kiloko sakoetan. / Bien bitartean / Anton eta Gilen zeuden / zerrarekin / tronko hura erdibitzen. / Sokarekin... / Eztago kablerik... / Bestela... / Tira eta tira. / Orain Anton, / gero Gilen».

Eta Arestik espero zuen euskal idazlea Izagirrerengan irudikatu dut.

«*Beti paratuko naiz gizonaren alde*».

Gilen eta Anton.

Euskadi Etorbidea

Gure Izarra Berri ez zen oso bafore berria, baina kostan on bat —nabigazioko patroia— zeukaten, baita eskifaia on bat ere.

Manoel Arauxo da eskifaia on bat osatzen dutenetako makinista. Narratzailearen edota kasurako idazlearen arreba ez da hemen ageri, baina arreba eta neba bera eta bat ote?

Manoel edota *Mozkorren arteko txo* ipuineko txo edo Gilen edota Anton.

Francisco Franco gure herrian

Portuko ontzi guztien tutuak tantra askatzailean ozenduko dira orduan zure barnean, eta apika oldar poetikoetan lerratze zalea ez zaren arren, munduko ontzi guztiek adio anke-

rra egiten dioten uhartetar bakartia irudiko zenuke. Zu, izan ere, arrotz bat bizi den uhartea zarelako.

Idazleak bere buruari ote diotso? Bai, naski!

Uharte Eva Duarte zen, Juan Domingo Peronen emaztea. Ugarte zen eta da Pinochet diktadorea. Eta «gure diktadorea» Franco. Ugarte izan gabe, gure baitako uharte dena. Tira hori ez dio idazleak, nik diot.

Francisco Franco gure herrian gure baitan baitago. Beti edo ia beti —onerako nahiz txarrerako— Don (fikziozko) bat izanagatik ere: ipuineko Don Serapio bezalako apaiza kasu. Edota Juan Astigarribia komunista (benetakoa) izanagatik. Protagonista benetakoa esan nahi dut, ez komunista benetakoa. Adi!

Mateo Taboada koitaduaz honela dio narratzaileak Mateoren beraren emaztearen ahotik:

«Mateok ez zuen asko hitz egiten... Franco ez zela galegoa esaten zuen maiz».

Nemesio Arozena gogoan bukatzera noa: narratzailearena, idazlearena edota Koldo Izagirrearena funtsean den azken lerroa eta galdera errepikatuz.

«Zer besterik behar du batek uharte habitatua izateko?».

Lehenago, baina, utz iezadazue Txomin Agirrereren *Kresala* eta *Garoa*-ren ondora ekarri dudan *Harri eta Herri* liburua beste behin ere baliatzen. Hona, Gabriel Aresti parafraseatuz eta plagiatur, entzun nahi didanari...

Esan dut. Seguru nago bera ere gizon edota emakumearen alde dagoela. Eta gizonak, agian, Koldo Izagirre du izena. Batzuetan koraza batez janzten da. Izagirre. Ipar agirre. Hai-ze agirre. Hego agirre. Munduko haize guztien agirrean, agirian. Euskal Herria Mundu Izugarria eta Izagirre baita ere.

Oharra:

Liburuaren gaineko iruzkina amaitu eta bigarren gogoeta* egitera menturatu naiz. Ihesbiderik ez dut, hizpide dugun liburuaren protagonistek bezala, antza.

Sua nahi...? irakurri nahi duenak itzaletik ihes egin behar du *

«Ihes betea zilegi balitz, nunbait balego bakea, ni ez nintza-ke...», dio Xabier Leteren poema batek. *Sua nahi...?* liburua- ren ipuinetako protagonista gehienek berriz —frankismo ga- raiko pertsonaiak izaki— «ihes betea zilegi izatea» bilatzen dutelakoan nago. «Nunbait balego bakera» ihes egingo luke- te gustura, baina munduan ez dago bakerik edota *Sua nahi...?* delakoan apenas dago bakerik behinik behin. Eta horregatik berarengatik, ihes nahian eta ihes ezinean dabilta bertako protagonistak: abertzale ausartak edo koldarrak, marinel pres- tuak edo zitalak. Kristau zintzoak hala nola zekenak, komu- nista benetakoak edo gezurtiak. Nagusi —edo patroï— zuzen- nak edo okerrak, hots, pertsona hitzekoak edo traidoreak.

Alegia, ihes egitea posible balitz nonbait balego zuzentasu- na, bihar bertan ihes egingo genuke denok Harburretik, Pa- saiatik nahiz gure mundutik. Eta frankismoa joan zen —joan ote zen?— eta liburua frankismotik ihes egiteko aldarria iza- nagatik, iragana gurean bizi da.

Honaino lehen kolpeko gogoetak eskaini didana, baita kolpe beraren ondoren Koldo Izagirrek behinola euskaldu- non gainean egindako juzkua burura heldu ere: «Euskaldu- nok beldurra diogu libre izateari» —buruz ari naiz—.

Koldo Izagirrearen beraren *Teilatuko lizarra* —azken— li- buruaren *Baldintza subjektiboak* lehen poemak honela dio:

Itsas handiak ahoa zabal
portutik urrun irtenda
Mundu berririk ez dago eta
loturik hobe omen da
Halere bihotz duenak badu
barkua non bete berba

(Poema oso-osorik irakurtzea gomendatzen dizut edono- la ere).

Poeman biltzen baita, nik uste, *Sua nahi...?* honen zioa, nahia eta funtsa. *Baldintza subjektiboak* izenburua ere ezin iradokigarriagorik duzu. Baldintzapean bizi dira Koldo Izagi-

rrek biziarazitako pertsonaiak, eta funtsean, gu geu —egun-
go pertsonok— halaxe bizi uste ere. Gure munduan, hain
ziur, dena edo ia dena ez ote subjektiboa? Edota baldintzatua?
Eta baldintzatuta bizi izate horren ondorioz ez ote gara gero
eta kontraesankorragoak bilakatzen ari. Ihes nahian —edota
beharrean— eta ihesa ezin gauzaturik bizi gara, eta horren
zama eta kontraesana daramagu gure baitan.

Itsasoa duzu liburu honen metafora tokia. Itsasoa eta mun-
duko portuak, portua Harbour edo Pasaia izan daitekeelarik.
Sua nahi...? baina itsasoak baldintzatua dago. Eta nik horre-
gatik-edo, itsasoa utzita, itsasoa baso bailitzan imajinatu dut
une batez.

Koldo Izagirrereren literatura basoa dela errana dizut jada.
Basoaz ari garenean «zuhaitzek ez digute basoa ikusten uz-
ten» esan ohi dugu sarri. Eta idazlea literatur zereginean,
zuhaitzak inausi eta inausi ari da etengabe. Zuhaitzak nola-
ko, ipuinak halako. Hartara, basoa ikusten uzten ez diguten
abarrak zanpez mozten ditu idazleak. Alegia, idazlearen ba-
soa itsasoa ahalakoa izaki, biak ala biak izarigabeak izaki,
oso zaila zaigu lehen kolpean bere basoa nahiz itsasoa geu-
reganatzea.

Sua nahi...? liburuaren narratzaileak edo idazleak, Koldo
Izagirrek berak, ipuinak nola zuhaitzak inausi ez ezik kima-
tu egiten ditu haatik. Inaustea ez bezala, kimatzea eta erne-
tzea sinonimoak dira, eta Koldo Izagirrek zuhaitzak —hala
nola bere luma— kimatzen dituen ahala literatura berri bat
ernetzen ari delakoan nago.

Koldo Izagirre baina idazle presoa dela esango nuke. Bo-
rroka latza darama literatur egile nahiz euskaldun gisara.
Herri hau preso dago eta idazleak libertatea erdiesteko edo
eskaintzeko keizu edo beldur moduko bat bizi du. Herri ho-
nek —zentzu metaforikoan— ez dio bere izateari traizio egin
nahi eta preso bizi da. Antzean ote Izagirre literaturenean?

Ez dago bide errazik Koldo Izagirrereren literaturan, ez bi-
de errazik ezta laburrik ere. Bere ipuinen protagonistek oso
zaila dute ihes egitea, euren bizitza zaputzek eta zaputzek

markaturik duzu. Protagonistei ihes egiteko gogoia ernetzen zaie etengabe. Kimatzea nola ernatzea, hala gertatzen zaie aldi batez. Izagirreraren literatura egiteko moldean ez ote berdin? Ez bide errazik ez laburrik. Bere literatur zereginen baldintza subjektibo asko dagoelako, subjektiboak eta horregatik baldintzatuak.

Baldintzen zergatia azalduko dut.

Irakurleari jardun kimatua eskaini dio idazleak, kimatua eta inausia, soildua alegia. Basoa ikusi ahal izateko ondo kimatutako zuhaitz edo ipuinak dira bereak. Baina horren kimatuak eta soilduak, ezen eta irakurleak zuhaitzaren beraren hostoen falta har dezakeela zenbaitetan. Izanik ere, idazleak irakurleari basoa ibili eta zuhaitzak ezagutzea eskatzen dio alde aurretik, baita hostoak eskaini baino hostoak ezagutzea eskatu ere, hostoak bereizi eta biltzearen betebeharra proposatzen digu irakurleoi alde aurretik. Basoaren bidea lehenago ibiltzea, alegia. Literaturenean norberak xerkatu eta kausitu behar du bidea, baita libertatearenean ere.

Eta horregatik berarengatik, behin eta bitan ez ezik hirutan irakurri —hitzaren jatorria balio bekit— beharreko zuhaitzak hostoak edo ipuinak dira bereak. Erran bezala baina, eta ez badut klarki erran, erran dezadan, Koldo Izagirreraren literaturaren irakurriaren poderioz abarrak, hostoak eta loreak ernetzen ari dira euskal literaturaren eremuan.

Amaitzeko, agian, egunen batean, Gabriel Arestik iragarri zuen idazlea Asteasu edo Obaban ez ezik, herri honetako euskal literaturaren publiko zabalak (?) Pasaian edo Harbourren ere aurkituko du berau. Agian, literaturazaleak hala nola herritarrok orobat ausartagoak izanen gara. Agian, egunen batean ez dugu inora ihes egin beharrik izanen. Agian, gure basoak zeharkatuko ditugu zuhaitzak inausi beharrik gabe, basoan edo itsasoan galdu gabe.

* «Itzala eman nahi duenak argia hartu behar du», idatzi zuen Gabriel Arestik. Itzala edota babesia eman beharraz ari zen poeta.

SUA NAHI...?

Nik neronek *Sua nahi...?* irakurri nahi duenak itzaletik ihes egin behar duela diot. Itzalean edo preso bizitzeari uko edo ihes egin beharraz ari naiz.¶

Hendaian, 2006ko maiatzean